

Faşl (Umeyre), III, 34, 223; IV, 80; Neseфі, *Tebşiratü'l-edile* (Salamé), I, 547; II, 553; Şehristâni, *el-Milel* (Vekîl), I, 59, 139, 142, 145; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, VII, 546-547; İbnü'l-Murtazâ, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, s. 71; a.m.f., *el-Münye ve'l-emel* (nşr. T. W. Arnold), Haydarâbâd 1316, s. 40; A. S. Tritton, *İslâm Kelâmı* (trc. Mehmet Dağ), Ankara 1983, s. 127-128; Saîd Murâd, *Medresetü'l-Başra el-'tizâliyye*, Kahire 1992, s. 219; J. M. Pessagno, "The Reconstruction of the Thought of Muhammad Ibn Shabib", *JAOS*, CIV/3 (1984), s. 445-453.

ADİL BEBEK

MUHAMMED ŞEFİ'

(محمد شفيع)

(1883-1963)

Pakistanlı kültür ve edebiyat tarihçisi.

6 Ağustos 1883 tarihinde Lahor'a bağlı Kasûr kasabasında doğdu. İlimle uğraşan bir aileye mensup olup babasının adı Hâfiz Vehhâbüddin'dir. Klasik medrese öğrenimi gördükten sonra Pencap Üniversitesi'nde İngilizce (1905) ve Arapça (1913) üzerine yüksek lisans yaptı. 1906-1915 yıllarında Pencap eyaleti eğitim idaresinde çalıştı, bu arada Pencap Üniversitesi'ne Arapça araştırma görevlisi olarak devam etti (1913-1916). 1915-1919 yılları arasında İngiltere'ye gitti ve Cambridge Üniversitesi'nde Doğu dilleri alanında lisans ve lisans üstü öğrenimi gördü. Burada Edward Granville Browne'den Farsça ve Çağatay Türkçesi, Anthony Ashley Bevan'dan Arapça, Almanca ve İbrânice, Reynold A. Nicholson'dan mistisizm ve Norman McLean'dan İbrânice ve Süryânice okudu. Cambridge Pembroke College'da araştırmacı olarak bulunduğu sırada Urdu dili ve edebiyatı dersleri verdi. 1919'da Hindistan'a dönünce Pencap Üniversitesi'nde Arapça hocalığına tayin edildi. 1942 yılına kadar devam eden bu görevi süresince Pencap Üniversitesi'ne bağlı Oriental College'da müdür yardımcılığı (1921-1936) ve müdürlük (1936-1942) yaptı. 1925'te *Oriental College Magazine* dergisini yayımlamaya başladı ve 1942 yılına kadar derginin editörlüğünü üstlendi. Arabic and Persian Society of the Punjab University (Encümen-i Arabî vü Fârisî Dânişgâh-ı Pencâb) adlı cemiyeti kurdu ve buranın süreli yayını olan *Damime-i Oriental Kalıc Magazin*'i çıkardı (adı Kasım 1956'da *Mecelle-i Encümen-i 'Arabî vü Fârisî Dânişgâh-ı Pencâb* olarak değiştirilmiştir). Ekim 1942'de emekliliğe ayrılmakla birlikte üniversitedeki bazı görevlerine devam etti. *Encyclopaedia*

of Islam'ın ikinci edisyonunun danışma kurulunda yer aldı. 1950'de bu eserin genişletilmiş tercümesi olarak yayımına karar verilen Urduca *İslâm Ansiklopedisi*'nin (*Urdu Dâ'ire-i Ma'ârif-i İslâmî [UDM]*) idare meclisi başkanı oldu ve 14 Mart 1963'te vefatına kadar bu görevini sürdürdü.

Muhammed Şefî' hayatı boyunca yazma eser toplamış, mektup biriktirmiş ve bu sayede zengin bir kütüphane oluşturmuştur. Tarih, edebiyat, tasavvuf, hattatlık, eski eserler gibi alanlarda yaptığı çalışmaları ve neşirleriyle büyük itibar kazanmıştır. İngiliz hükümeti eğitime katkılarında dolayı kendisine 1942 yılında "Han Bahadır" unvanını vermiş, 1952'de Pencap Üniversitesi'nden fahri doktora unvanı almıştır. 1953'te İran şahı tarafından birinci dereceden "Nişân-ı İlmî", Pakistan Devleti'nce "Sitâre-i Pâkistân" nişanları ile ödüllendirilmiştir. Pencap Üniversitesi'ndeki arkadaşları ve talebeleri sağlığında onun için bir armağan kitabı hazırlamışlardır (bk. bibl.).

Eserleri. Muhammed Şefî'in telif çalışmaları az olup daha çok ilmi neşirleriyle tanınmıştır. 1. Ali b. Zeyd el-Beyhakî, *Tetimme Şivânü'l-hikme: Târîhu hükemâ'i'l-İslâm* (Lahor 1351/1935). Eserin Nâsırüddin b. Umdetülmülk el-Yezdî tarafından yapılan Farsça tercümesini de (*Târîhu hükemâ' el-müsemmâ be-Dürretü'l-aḥbâr ve lem'atü'l-envâr ya'ni Ter-cüme-i Tetimme-i Şivânü'l-hikme*, Lahor 1350) yayımlayan Muhammed Şefî' daha önce kitapla ilgili bir makale yazmıştır ("The Author of Oldest Biographical Notice of Umar Khayyam and the Notice in Question", *IC*, VI [1932], s. 587-600). 2. Fahrüzzaman Abdünnebî b. Halef Kazvî-nî, *Meyḥâne* (Lahor 1926). Muhammed Şefî' bu Farsça şuarâ tezkiresini dipnotlarla zenginleştirmiş ve kitabı geniş bir fihrist eklemiştir. 3. Abdürrezzâk es-Semerkandî, *Maḥla'-ı Sa'deyn ve Mec-*

ma'-ı Bahreyn. Bu tarih kitabı, önce *Oriental College Magazine* ve *Damime-i Oriental Kalıc Magazin* dergilerinin 1933-1939 ve 1942-1945 yılları arasındaki yirmi bir sayısında tefrika etmiş (*Fehâris-i Oriental Kalıc Magazin*, s. 36, 38), ardından üç cilt halinde yayımlanmıştır (I, Lahor 1941; II-III, Lahor 1949). 4. Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Mükâtebat-ı Reşîdî* (Lahor 1947).

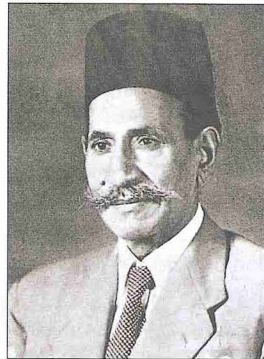
Muhammed Şefî', on beş yıl çalışarak İbn Abdürabbih'in *el-'İkdü'l-ferîd* adlı eserinin baskısı için (Kahire 1321) *Analytical Indices to the Kitab al-Ikd al-Farid of Ahmad Ibn Muhammad Ibn 'Abd Rabbihi* adıyla açıklamalı bir indeks (I-II, Kalküta 1935-1937) ve Oriental College'in eski müdürlerinden Alfred C. Woolner'in (ö. 1936) anısına *A. C. Woolner Commemoration Volume* adlı bir hâtıra kitabı (Lahore 1940) hazırlamıştır. Ayrıca gençlik yıllarında yaptığı Urduca tercümelerden İbn Rüşd'ün *Faşlü'l-makâl*'ini ve Gazzâlî'nin *Mişkâtü'l-envâr*'ını Lahor'daki *el-Hüdâ*, Abdurrahman el-Hâzini'nin *Mizânü'l-hikme*'sini *Maḥzen* (1912) dergilerinde tefrika etmiş, *Kilid-i Dâniş-i Kasûr*'da yayımlamıştır (1899). İngilizce, Arapça ve Süryânice'den yaptığı bazı çevirileri ise (Tolstoy'un *Hacı Murad* [1913] gibi) müsvedde halinde kalmıştır (bunlar için ve dergilerde çıkan yüzlerce makalesiyle *El*'nin birinci ve ikinci edisyonunda neşredilen maddeleri için bk. *Professor Muḥammad Shafi' Presentation Volume*, s. XXXIV-XXXIX). Muhammed Şefî'in *Oriental College Magazine* ve *Damime-i Oriental Kalıc Magazin*'de çok sayıda makalesi bulunmaktadır (*Fehâris-i Oriental Kalıc Magazin*, s. 32-41).

BİBLİYOGRAFYA :

Mian Muhammad Afzal Husain, "Tributes and Biographical Notes", *Professor Muḥammad Shafi' Presentation Volume: Armağân-ı İlmî* (ed. S. M. Abdullah) (İngilizce bölümü), Lahore 1955, s. XIII-XVI; Khalifa Shujauddin, "Tributes and Biographical Notes", a.e., s. XVIII-XXII; "A Biographical Note Relating to Prof. Muḥammad Shafi'", a.g.e., s. XXIX-XXXI; "Appendix: List of the Works and Articles Published by Prof. M. Shafi'", a.e., s. XXXIV-XXXIX; Mohan Singh Dewana, "Tributes and Biographical Notes", a.e., s. XXIII-XXVII; a.m.f., "Şefî Şâhib", *Oriental College Magazine*, XL/3-4, Lahor 1964, s. 216-225; Seyyid Abdullah, "Üstâd-ı Büzürg", *Professor Muḥammad Shafi' Presentation Volume: Armağân-ı İlmî* (ed. S. M. Abdullah) (Urduca-Farsça bölümü), Lahore 1955, s. yv-kv; a.m.f., "Muḥammed Şefî' Lâhori", *UDM*, XIX, 437-438; *Fehâris-i Oriental Kalıc Magazin*, Lahor 1970, s. 32-41; M. Hamîdullah, "Muḥammad Shafi'", *İTED*, IV/1-2 (1964), s. 81-83.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

Muhammed
Şefî'